

Impact Factor 6.261

ISSN- 2348-7143

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

8th March 2019 Special Issue – 106(A)

MALE FEMALE RATIO IMBALANCE IN INDIA

Chief Editor

Dr. Dhanraj T. Dhangar
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce college,
Yeola, Dist. Nashik (M.s.) India

Executive Editor of This Issue

Dr. A.M. More
Dept. of Economics
Vasundhara College, Ghatnandur,
Tq. Ambajogai, Dist. Beed

53

	RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal		ISSN- 2348-7143
	Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452, (GIF) –0.676 Special Issue – 106(A) Male Female Ratio Imbalance in India	March, 2019	UGC Approved No. 40705

53. स्त्री -भ्रूणहत्या एक समस्या डॉ. आरडले एस.डी. , सहा.प्रा. दिक्षित एस.डी.	153
54. "भारतातील स्त्री-पुरुष प्रमाण असंतुलनाची कारणे" डॉ. एस.डी.भागानगरे	155
55. भारतातीलस्त्री -पुरुष गुणोत्तर - एक अभ्यास. डॉ.महादेवी वैजनाथ फड , कावळे एस.टी.	158
56. 'भारतातील स्त्री - पुरुष प्रमाणाचे अध्ययन' डॉ. नंदकिशोर मुळे	161
57. "पुरुष स्त्री प्रमाणातील बदलती प्रवृत्ती" विशेष संदर्भ मराठवाडा डॉ.डी.डी. चौधरी	162
58. भारतातील स्त्री- पुरुष गुणोत्तरातील असमतोल : विशेष संदर्भ लातूर जिल्हा डॉ. एस. एस. देवनाळकर	165
59. भारतातील हरवलेल्या स्त्रिया : मराठवाड्याचे व्यष्टी अध्ययन डॉ.दीपक एम.भारती	168
60. भारतातीलस्त्री-पुरुष प्रमाण गुणोत्तर प्रवर्ती डॉ.गोविंद राजाराम परडे	173
61. भारतातील स्त्री-पुरुष गुणोत्तरातील असमतोल सुधारण्यासाठी उपाययोजना प्रा.डॉ.हरिभाऊ कदम	176
62. भारतातील स्त्री-पुरुष प्रमाण रचनेचा अभ्यास प्रा. डॉ. रामदास डी. मुक्ते	178
63. भारतातील स्त्री -पुरुष प्रमाणातील असमतोलाची कारणे प्रा. डॉ. रमेश भालेराव	182
64. घटते लिंग गुणोत्तर एक अभ्यास प्रा.डॉ.शिंदे डी.व्ही., प्रा.डॉ.रंदील व्ही.के.	184
65. भारतीय कृषी अर्थव्यवस्था आणि विकास योजना प्रा.डॉ.अंबादास पांडुरंग बर्वे	187
66. उदगीर तालुक्याची लोकसंख्याशास्त्रीय वैशिष्ट्ये पाटील.संतोष बालाजी, डॉ. कोरपंकवाड ई. डी.	189
67. घटता लिंगानुपात और समाज की मनःस्थिती प्रा. मडावी ए.डी., भालेराव सुधाकर नारायण	193
68. भारतातील स्त्री-पुरुष गुणोत्तरातील समतोल सुधारण्यासाठीच्या उपाययोजना प्रा. सनीशा देशमुख, अनीरुध्व मोरे	196
69. महिलांचे घटते लिंग गुणोत्तर प्रमाण: एक गंभीर समस्या डॉ.विश्वनाथ कोवकर	198
70. भारतात स्त्री-पुरुषातील असमतोलाचे प्रमाण प्रा.डॉ.राजेश्री अप्पाराव जाधव	202
71. जागतिक व भारतीय लिंग-गुणोत्तर प्रवृत्तीच्या बदलाचा अभ्यास मायेची सदाशिव कदम, डॉ. एस.एस. पतंगे	204

'भारतातील स्त्री - पुरुष प्रमाणाचे अध्ययन'

डॉ. नंदकिशोर मुळे

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख व संशोधक मार्गदर्शक, सुंदररावजी सोळंके महाविद्यालय, माजलगाव जि.बीड

प्रस्तावना :-

कोणत्याही देशाचा आर्थिक विकास त्या देशात उपलब्ध असलेली नैसर्गिक संपत्ती आणि येथील लोकसंख्या व तिचे स्वरूप यावर अवलंबून असतो. भारताच्या लोकसंख्येसंबंधी महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे भारत हा जागातील एक अतिजनसंस्थेचा देश समजण्यात येत असून भारताची लोकसंख्या जागतिक लोकसंख्येच्या शेकडा 16 आहे. म्हणून अशा देशाच्या लोकसंख्येच्या अभ्यासात स्त्री - पुरुषांच्या प्रमाणाचा अभ्यास करणे महत्त्वाचे ठरते. या प्रमाणाचा संबंध जननदर आणि मृत्युदराशी जोडला जातो. एकूण स्त्री - पुरुष प्रमाणात स्त्रियांचे प्रमाण जास्त असेल तर जननदर जास्त राहातो. मात्र भारतात विविध घटक राज्यांमध्ये स्त्री - पुरुष प्रमाण वेगवेगळे आढळते.

स्त्री - पुरुष प्रमाण :-

1991 सालच्या शिरगणनीनुसार 84.4 कोटी लोकसंख्येपैकी (जम्मू व काश्मीर सोडून) पुरुषांची संख्या 43.7 कोटी आणि स्त्रियांची संख्या 40.7 कोटी होती. स्त्री पुरुषांचे प्रमाण 1000 पुरुषांमागे 927 स्त्रिया असे होते. ते प्रमाण 2001 च्या शिरगणनीनुसार 102.7 कोटी लोकसंख्येपैकी पुरुषांची संख्या 53.13 कोटी असून स्त्रियांची संख्या 49.57 कोटी होती. स्त्री पुरुषांचे प्रमाण 1000 पुरुषांमागे 933 स्त्रिया असे होते. तर 2011 च्या शिरगणनीनुसार दर 1020 पुरुषांमागे स्त्रियांचे प्रमाण 940 इतके होते.

भारतातील स्त्रि - पुरुषांचे प्रमाण (1000 पुरुषांमागे स्त्रियांचे संख्या)

वर्ष	1901	1911	1921	1931	1941	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
संख्या	972	964	955	950	945	946	941	930	934	927	933	940

स्रोत - आर्थिक सर्वेक्षण 2002

वरील तक्त्यात 1901 पासून 1991 पर्यंत स्त्री - पुरुष प्रमाणात निरंतर घट झालेली आढळते. 2001 च्या जन - गणनेनुसार स्त्रियांच्या संख्येत थोडीशी वाढ झालेली आहे. 2001 च्या जन - गणनेनुसार स्त्रियांच्या संख्येत थोडीशी वाढ झालेली आहे. 2001 च्या एकूण लोकसंख्येत पुरुषांची संख्या 53.13 कोटी तर स्त्रियांची संख्या 49.57 कोटी होती एकूण लोकसंख्येत पुरुषांचे प्रमाण 51.70 % आहे तर स्त्रीचे प्रमाण 48.30 % आहे. भारतातील स्त्री - पुरुषांच्या प्रमाणाचा विचार केला तर 1991 मध्ये स्त्री - पुरुष प्रमाणात सर्वात जास्त घट अढळून येते. दर 1000 पुरुषांमागे 1991 मध्ये 927 एवढे कमी प्रमाण आपणास दिसून येते. 1901 मध्ये सर्वात जास्त म्हणजे दर 1020 पुरुषांमागे 972 स्त्रियांचे प्रमाण होते.

महाराष्ट्रातील स्त्रि - पुरुषांचे प्रमाण (1000 पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या) (जनगणना 2011 नुसार)

अ.क्र	विभाग	स्त्रि - पुरुष प्रमाण
1	कोकण (बृहमुंबई सह)	891
2	कोकण (वगळून)	922
3	नाशिक	934
4	पुणे	937
5	औरंगाबाद	926
6	अमरावती	940
7	नागपूर	961
	महाराष्ट्र	925

आधार :- भारताचे महानिबंधक

वरील तक्त्यात सन 2011 च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्र राज्यातील एकूण 7 विभागातील स्त्रि - पुरुष प्रमाण दर्शविण्यात आलेले आहे. कोकणा (बृहमुंबई सह) मध्ये 1020 पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या 891 एवढी कमी आहे. कोकणा (बृहमुंबई वगळता) मध्ये दर 1020 पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या 922 इतकी आहे तर नाशिक विभागात 934, पुणे विभागात 937, औरंगाबाद विभागात 926, अमरावती विभागात 940 तर नागपूर विभागात 961 इतकी संख्या आहे. याचाच अर्थ एकुण महाराष्ट्रात 2011 च्या जनगणनेनुसार दर 1000 पुरुषांमागे स्त्रियांचे प्रमाण 925 इतके अल्प असल्याचे दिसून येते.

मराठवाडा विभागातील 2001 व 2011 नुसार स्त्रि - पुरुष प्रमाणे
(1000 पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या)

अ.क्र	जिल्हा	2001	2011
1	औरंगाबाद	924	917
2	जालना	951	929
3	परभणी	958	940
4	हिंगोली	953	935
5	बीड	936	912
6	नांदेड	942	937
7	उस्मानाबाद	932	920
8	लातूर	935	924

	RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal	ISSN- 2348-7143
	Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452, (GIF) - 0.676 Special Issue - 106(A) Male Female Ratio Imbalance in India	March 2019

आधार - भारताचे महानिबंधक

वरील तक्त्यात मराठवाड्यातील सर्व जिल्हातील स्त्रि - पुरुष प्रमाण दर्शविण्यात आलेले आहे. यामध्ये 2001 व 2011 च्या जनगणनेनुसार विचार केला तर 2001 मध्ये स्त्रियांचे प्रमाण 2011 पेक्षा जास्त दिसून येत आहे. येथे सर्वात कमी स्त्रि - पुरुष प्रमाण असणारा जिल्हा बीड व जास्त प्रमाण असणारा जिल्हा परभणी 2011 मध्ये दिसून येतो. म्हणजेच मराठवाडा विभागात स्त्रि - पुरुष प्रमाण सर्वत्र वेगवेगळे दिसून येते.

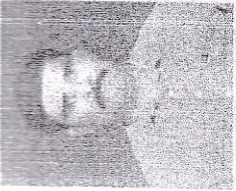
भारतामध्ये 2001 मध्ये स्त्रि - पुरुष प्रमाण 933 होते, तर 2011 मध्ये ते 943 ऐवढे आहे. म्हणजेच 2001 पासून 2011 पर्यंत स्त्रि - पुरुष प्रमाणात 10 % ने वाढ झालेली दिसून येते. भारतामधील जिल्हानुसार सर्वात जास्त स्त्रि - पुरुष प्रमाण असणारे दोन जिल्हे माहे (पुडुचेरी) येथे स्त्रि - पुरुष प्रमाण 1176 असून अल्मोडा या उत्तराखंड जिल्ह्यात हे प्रमाण 1139 इतके आहे. तसेच भारतातील सर्वात कमी स्त्री - पुरुष प्रमाण असणारे दोन जिल्हे यामध्ये दमन येथे 533 प्रमाण व लेह (जम्मू काश्मीर) येथे 583 इतके स्त्री - पुरुष प्रमाण आहे. भारतातील सर्वात जास्त स्त्री - पुरुष प्रमाण असणारे राज्य यामध्ये केरळ - 1084, तमिळनाडु 996, आंध्रप्रदेश 993, माणौपुर 992, व छत्तीसगढ 991 असून कमी स्त्री - पुरुष प्रमाण असणारे राज्य यामध्ये हरियाणा 879, जम्मू काश्मीर 889, सिक्किम 890, पंजाब 895 व उत्तर प्रदेश 912 हे आहेत.

सारांश :

स्त्रिला अजुनही दिला जाणारा कनिष्ठ दर्जा 'मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा' या सारखी परंपरागत मते व परिणामी मुलीकडे होणारे दूर्लक्ष व हेडसांड ही देशातील स्त्री - पुरुष प्रमाण प्रतिकूल असण्या मागील कारणे आहेत. परंतू अलिकडील काळात स्त्रियांकडे पाहण्याच्या दृष्टीकोन बदलत आहे. स्त्रियांना सामाजिक सुरक्षितता, आरोग्य विषयक सुधारणा केल्या तर निश्चितच स्त्रियांच्या प्रमाणात वाढ होईल.

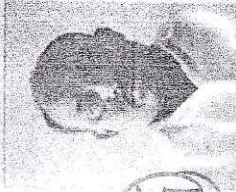
संदर्भ :

1. भारतीय अर्थव्यवस्था व नियोजन - के. सागर
2. भारतीय अर्थव्यवस्था - श्रीधर देशपांडे, विनायक देशपांडे
3. भारतीय अर्थव्यवस्था - प्रा. एन.एल. चव्हाण
4. महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी - 2011-12 व 2012-13
5. इंटरनेट

प्रा. डॉ. बालाजी लक्ष्मणराव शिंदे
(B.M.C.J., M.A.M.C.J., PH.D.)
वृत्तपत्रविद्या, विभागाध्यक्ष,
पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर महाविद्यालय
राणीसावरगाव तालुका गंगखेड, जिल्हा परमणी
मो.नं. ९४२०१७६५८२,

E-mail : petlibalaji53@gmail.com
अनुभव: अध्यापन १० वर्ष, दैनिक हिंदुस्थान, दैनिक पुढारी,
दैनिक पुण्यनगरी, इत्यादी वृत्तपत्रात पंधरा वर्षांचा अनुभव.
कृषी पत्रकारिता या विषयावर पुस्तकांचं लेखन.
राष्ट्रीय चर्चासत्राचे आयोजन.
विविध विषयांवरती लेखन.

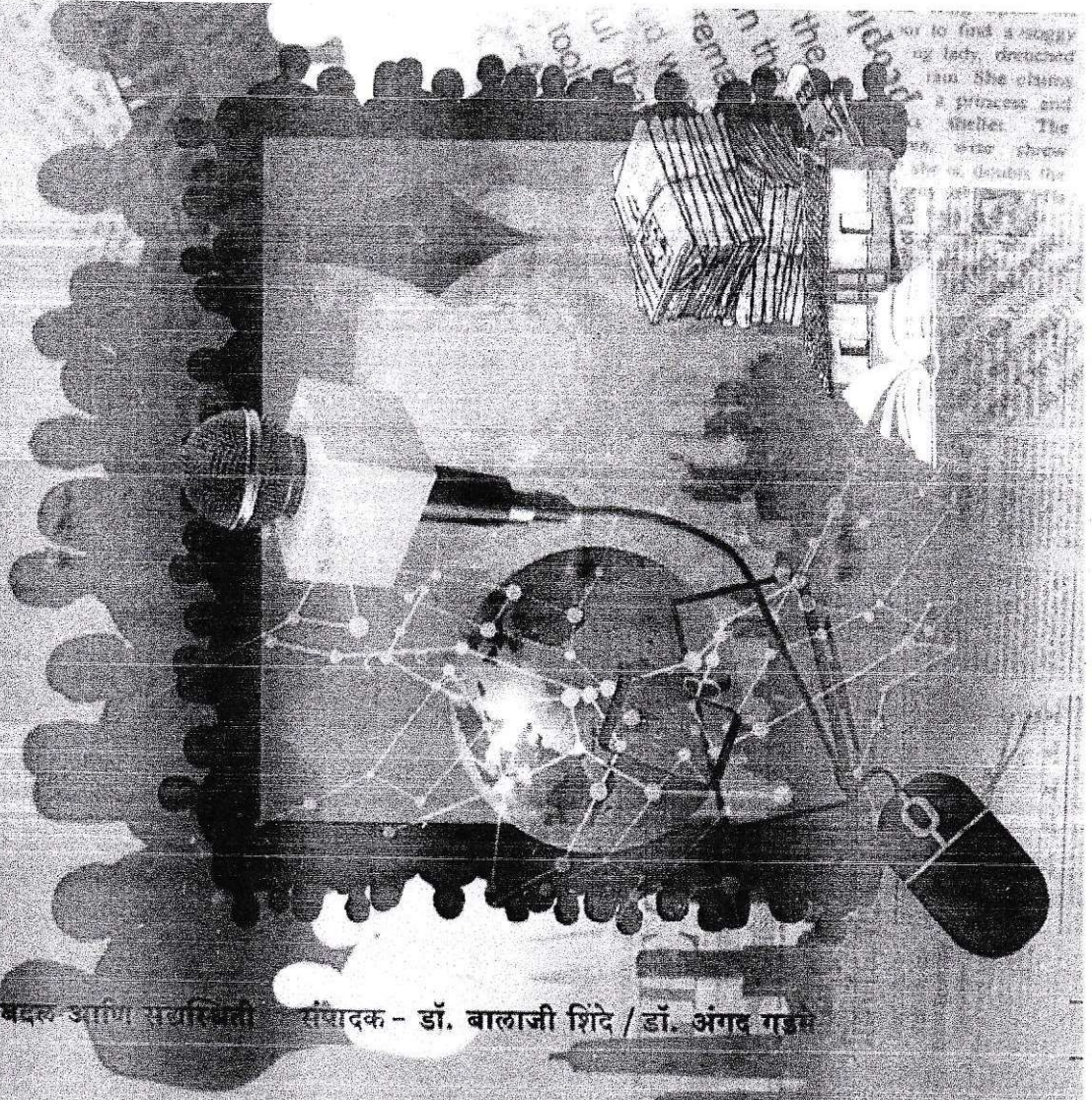
डॉ. अंगद गडमे
एम.ए.एम.फिल्ल.पीएच.डी.
सहाय्यक प्राध्यापक
पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर महाविद्यालय
राणीसावरगाव जि.परमणी
अध्यापन अनुभव: पदवी ११ वर्ष
राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय, राज्य, व विद्यापीठ स्तरीय
चर्चासत्र, परिषद, कार्यशाळेत सहभाग व पेपर वाचन
राष्ट्रीय चर्चासत्राचे आयोजन - मार्च २०१९
मराठी समाजशास्त्र परिषद, महाराष्ट्र - आजिव सत्य

सामाजिक बदल आणि सद्यस्थिती

संपादक

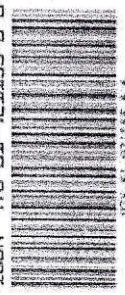
डॉ. बालाजी शिंदे / डॉ. अंगद गडमे

सामाजिक बदल आणि सद्यस्थिती संपादक - डॉ. बालाजी शिंदे / डॉ. अंगद गडमे

प्रथमेका प्रकाशन,
नांदेड

ISBN 978-81-921155-6-6

978-81-921155-6-6

150

Post-Globalisation: Socio-Economic Problems before Indian Economy

Dr. N. K. Muley

Asso. Prof., Sunderrao solanke Mahavidhyalaya,
Majalgaon, Dist. Beed.
Mo. No.: 9657050064

Abstract:

After several years of subjugation by Britisher's, India was trying hard to bring it's economy on the track of development with the help of planned model of economy. In pre- globalisation period, immediately after independence the emphasis of India have been on agricultural sector. further it sharply shifted from unproductive agriculture sector to industrial sector. Till economic reforms of 1991, India's journey towards the development was very slow and the growth rate of the country was unable to cater to the vast and emerging needs of ever increasing population of India. This phenomenon leads to the increasing poverty and unemployment year by year rather to decrease it. After 1991, the pace of rate of growth of the Indian economy increased which helps somehow to bring down the rate of unemployment and poverty. Although after 1991 India still dealing with decades long fundamental problem of unemployment, poverty, social security and so on. This article throws light on the prevailing problems and prospectus before Indian economy after globalisation.

Keywords: Globalisation, Economic reforms, Poverty, Unemployment, Growth Rate, Economic Development.

1. Introduction:

India was a backward economy at the time of independence. India's state of the economy at the time of independence can be characterised as: a) stagnant and steady agriculture, b) poor technological and scientific capabilities, c) limited industrialisation,

d) less developed means of transport and communication, e) inadequate health and educational facilities, f) absence of social security arrangements and g) rampant poverty and unemployment. If we see the pre-globalisation period, the development pattern of India is characterised by centralised planning, government's regulation over basic and key industries, excessive control private industries, trade protectionism through tariff and non-tariff barriers and cautious and selective approach towards foreign capital. These were the obstacles in front of the foreign capital flow in India before 1991. As a result Indian economy grew at an average rate of 3.5% per annum during first thirty years (1950-1980) after independence. Consequently economic reforms were undertaken, though on a small scale by reducing control over industries through industrial policy 1985. Economic reforms get boosted when government of India announced a new industrial policy in 1991, since then the process of liberalisation, privatisation and globalisation is underway. As a result of this move, employment opportunities gets increased with the flow of foreign capital which helps to curb decades long problem of poverty to some extent. India developed a good foreign relation which helps to advance in new technology and technical know-how in collaboration with the foreign countries.

2. Objectives of the research paper

The present research is written by keeping in view the following objectives:

- 2.1 To understand the concept of the globalisation.
- 2.2 To know the prospectus of Indian economy after globalisation.

3. Data Collection

The present research paper is based on secondary data i.e., books, journals, websites etc.

4. Research Method

The present research paper describes the problems and prospectus of Indian economy after globalisation. Hence descriptive method of

research is used.

5. Problems before Indian economy after globalisation

5.1. Problem of poverty: The root cause of social insecurity in India is poverty and it is because the lack of adequate employment opportunities. Widespread poverty in India is because of no. of factors viz., population explosion, lack of industrialisation, failure of land reforms, failure of fiscal policies in reducing the gap between rich and poor. Poverty in India is chronic and multidimensional phenomenon. There is geography of poverty as poverty being concentrated in rural areas of certain states. There is sociology of poverty with certain social groups suffering the most, unfavourable land-man ratio also leads to increase in poverty.

5.2. Problem of Unemployment: Unemployment is a situation when willing workers fails to get jobs at prevailing wage rate. Unemployment is found in both rural as well as urban area.

5.2.1. Urban unemployment: urban unemployment may be classified into two categories: a) industrial unemployment, b) educated unemployment. Till the mid-1960, industrial expansion in the country was quite satisfactory and hence labour could be absorbed in the urban industrial pockets. In the mid 1960's the rate of growth of industrial development revealed the problem of industrial unemployment in urban areas the problem of unemployment is linked with fluctuations in the state of business, transport, industry Any change in this is reflected in increase or decrease in employment figures.

5.2.2 Rural unemployment: Unemployment in agricultural sector is the most serious problem. Basically seasonal and open unemployment is found in Indian agriculture sector. Over crowdedness is another reason of rural unemployment. Hence marginal productivity of many hands in agricultural sector is zero.

5.3. Inclusive growth and social security: inclusive growth may be defined as growth that promotes equal opportunities and increases access to these opportunities. This concept appears in Asian Development Bank's Strategy 2020. The main idea in

ADBS approach is to focus on productive employment as an important element of inclusive growth. Inclusive growth has three dimensions:

- a) Equity among all sections of the society.
- b) Equity among all sectors of the economy,
- c) Equity among all regions in the country.

Growth is inclusive when it creates economic opportunities along with ensuring equal access to them. Social security is an essential ingredient in the protection, development and full utilisation of human resources.

5.4. Food and energy security: Food security has been one of the major components of social security. After 26 years of globalisation India still have to struggle for food security. Recently India have passed National food security act to ensure food availability to the poor people at the minimum price.

5.5. Energy Security: India currently ranks as the world's seventh largest energy producer accounting for about 2.49% of world's total annual energy production. It is also the world's fifth largest energy consumer accounting for about 3.45% of the world's total annual energy consumption. However, owing to its massive population estimated at present 127 crore which accounts for 16.4% of world's population. India's per capita consumption is one of the lowest in the world.

5.6. Regional Inequalities: Regional imbalances in India are cause of concern. Successive plans have failed to reduce the income inequalities between urban and rural areas. After globalisation most of the industries are located in the urban areas hence several other problems are creating like concentration of population, pressure of providing infrastructure facilities to large amount of people residing in urban area.

5.7. Digital tools for governance: Digitalising the governance is one of the major problems in front of the government. India's large amount of population is financial illiterate, this will take decades to make Indian population financial literate. Government is taking initiatives like DBT, Jan Dhan Yojana, linking several

services with Aadhar, developing online service portals. These all services become the milestones once country overcome the problem of financial illiteracy.

5.8. Environmental protection and sustainable development: Rapid growth of industrialisation in India after 1991 helped to solve the major problems like poverty, unemployment and also became a major cause of environmental degradation. Now India is focusing towards the healthy industrialisation so that the development of the nation will be achieved but in a sustainable way.

6. Conclusion:

Indian economy has a history of overarching economic policies right from the independence to the dramatic economic reforms of 1991. During the five year plans initiated in the 1950's the economic reforms of India somewhat followed the democratic socialist principle with more emphasis on the growth of the public and rural sector, central planning, business regulation and intervention of the state in the finance and labour market. But this model of economy doesn't help India to solve the problems of billions of people residing in India with a hope to enjoy the sweet fruits of the independence after several years of subjugation. The real journey of India towards the global economy started somewhat slightly by liberalising its economy in 1985. But in 1991, India's financial condition became very worse that they could not be able to manage foreign exchange to meet the imports of at least of seven days. Since then India slowly take a nerve of the development with liberalising its economy, inviting foreign capital opening the door of the key sectors of the economy to the foreign companies. This move helps India to reduce the severity of the problem of poverty & unemployment but invited other emerging problems like environmental degradation, regional imbalance and so on. Although, there are always two sides of the coin. Now India is progressing towards becoming real global economy with the goal of sustainable development.

References:

- 1) Govt. Of India, Ministry Of Finance, Budget Speech of the

- Finance Minister, 2013-14.
- 2) Govt. Of India, Planning Commission, An Approach To The Twelfth Five Year Plan, October 2011, P.5.
 - 3) Govt. Of India, Planning Commission, An Approach To The Eleventh Five Year Plan, November 2006, P.5.
 - 4) Govt. Of India, Planning Commission, An Approach To The First Five Year Plan(1951-1956), Pp. 437-38.
 - 5) Twenty five years of economic reforms of India (1991-2016), m. m. Sury, new century publications new Delhi, ISBN 978-81-7708-350-7, pp. 3-4.
 - 6) Twenty five years of economic reforms of India (1991-2016), m. m. Sury, new century publications New Delhi, ISBN 978-81-7708-350-7, pp. 41-47.